

Yayın Adı: Cumhuriyet Bilim Teknik

Referans No:15051467

Renk: Renkli

Yayın Tarihi: 15.04.2011

Etki: Tarafsız

STxCM: 272,00

Küpür Sayfa:1

Tiraj: 55299

Reklam Eşdeğeri: 2537,00

TARTIŞMA - EDITÖRE MEKTUP

Yazar ve çevirmenler için de bilim okur-yazarlığı 'eğitimi' gerekli mi?

(Yayımlanan kitaplarda giderek artan yanlışlar ve özensizlikler)

Son dönemde basılan kitaplarımızın baskı, renk ve tasarım kaliteleri giderek artarken, içerik konusunda aynı özenin gösterilmediği kanısını uyandıran örnekler artıyor. İki örnek üzerinden duracağız. Dış görünüş kadar içeriğin de önemli olduğunun, dikkatli okuyucular zaten farkında. Ancak, editör ve yayıncılarımızın da dikkatli olması gerektiği, örneklerden görüldüğü.

Mehmet Emin Üzel / Çağ Üniversitesi / Tarsus-Mersin

(I) GÖKYÜZÜ TARİHİ

(Boyut Yayınları, xxx sayfa, 2009, İstanbul)

Boyut Yayınları'nın Stephenson ve arkadaşlarına hazırlanan bol resimli eseri *Gökyüzü Tarihi* adlı eserin Türkçe çevirisini tıttım yazını (CBT, sayı 1235, sayfa 11, 19 Kasım 2010) sonrasında edindim. Kitabın güzel resim ve görüntüleri gerçekten ilgi çekici idi. Bu, çevirinin de aynı güzellik ve özenle hazırlanmış olacağı beklentisini doğuruyordu. Ancak, bazı bakımlardan beklentilerin altında bir durum söz konusu. Hevesle girilen bu yayın çabası takdirle karşılanmakla birlikte, bu durum, günümüzde özellikle bilim eserleri çevirmen ve yazarların çalışmalarına ayrıca dikkat etmesi ve özen göstermesi, varsa, eksikliklerini giderme çabalarına giderek bir bakıma kendilerini daha iyiyse hazırlamaları gerektiğini gündeme getiriyor.

Bu yazarlık eleştirilerin de asıl amacı, büyük emek ve kaynak ayırarak kültür hayatımıza getiren zenginleştirilen yayımları ve çevirmenleri uyarmak, bu konudaki eksikleri gidermek için el birliği ile çalışma gereğini vurgulanıktır.

Gökyüzü Tarihi'nin resimlerinin ve baskı kalitesinin güzelliğine ve düzenleme özenine, kitabın çevirisinin de eşlik etmesini haklı olarak bekliyoruz. Ama bunda bazı sorunlar olduğu hemen görüldüğü: Hemen 3. sayfadaki, bir anlamda kitabın özetini sayılabilecek *'İçindekiler'*in sadece ana başlıklar olarak çevrilmiş olması, alt başlıkların İngilizce olarak, çevirmeden baktığımızda, yakın gözetimle takip bir 'olay yeri incelemesi' başlatmayı gerekli kılıyor...

Çeviride kullanılan dil, bazen, sizi şaşırtabiliyor. (s.19): "Yıllar ilerledikçe denizciler bu tür araçları daha hassas hale getirir, ayrıca tamamen yeni araçların keşfi de sürdü." Burada cümledeki eylemlerin (fiillerin), aynı veya uyumlu kiplerde olması, kanımca, daha rahat akış sağlar ve okuyanı daha az yorardı. Örneğin *'getirir'* yerine *'getirdi'* kullanılsa, (veya cümle *'sürdü'* yerine *'sürer'* ile bitseydi) beklenen zaman uyumu kolayca sağlanabilirdi. Bu örneğin verilme nedeni, kitapta bu türden örneklerin çokluğu (s. 19, 28, 29, 32...). Kanımca kitabın geçmişi atfına bulunan bir 'geniş zaman' anlamını yerine bir '-di'li geçmiş'i ağırlıklı çevirmesi, her şeyin tabiriyi söylemek gerekirse daha kolaylaştırırdı. Yine de kitabın Türkçemize kazandırdığı zengin tarihsel imajlar ve görüntüler ve bilgiler, övgüye değer.

(II) RESİMLİ EVREN ATLASI

(NTV Yayınları, büyük boy 306 sayfa, Singapur)

Üzerinde durulmaya değer bir diğer kitap, NTV Yayınları'nın *Resimli Evren Atlası* (M.A. Garlick, çeviri Ali Rüstem Aslan, I. Akbulut, B.Toktamış, basım yeri: Singapur, 2008) için de benzer sorunların ve sıkıntılı bir söz konusu olduğu görüldüğü. Yine algışın dışında muhtemelen baskı ve özenle (büyük bir kısmı Türkçemize ilk kez) resimlenmiş bu eserde de bir dizi çevirisel ve editorial dikkatsizliği görüyoruz.

Özette, bu hacimli kitabın çevirisi, Türkçe'nin bazı ince-liklerini ve Türkçe'deki benzeri örneklerin oluşturduğu daha önemli birikimi, ne yazık ki yansıtmıyor. Kitaptaki çeviri hataları listesi epey uzun. Bu nedenle, kısa bir özetle yetiniyoruz.

(A) Basit baskı ve dizgi yanlışları

Bunlar, her kitapta bulunabilecek hatalar, ancak, bazıları, konuyu bilmeyen okuyucuları yanıltabilir. Örn. s.16'da, Ay'ın dünyaya uzaklığı 39.000 km olarak veriliyor. Yani 1 adet 0 unutulmuş! Dünyanın ve Ay'ın büyüklükleri de (s.18 ve s.24: yanlış denilip çap değerleri verilmesi) bunun benzeri bir durum. Ay'ın yer-beri ve yer-öte noktaları mil olarak verilmesine rağmen birim olarak km yazılıyor. Burada da mil'den km'ye çevirmek unutulmuş... (diğer örnekler için Ek-1'e bakılabilir).

Terminoloji yanlışları: Bunun kaynağı Türkçe'deki yerleşmiş astronomik ve coğrafi terminolojinin çevirenlerce iyi bilinmemesi ve/veya belki de buna aldırılmaması olabilir. Türkçede iyi yerleşmiş durumdaki yer-beri, yer-öte, gün-beri, gün-öte terimleri, bazen yabancı karşılıkları ile birlikte, belki bir sistematik dışında kullanılmış (s.18, s.24). Dünya haritalarında yerleşmiş yer isimlerini yabancı ağırlıklı şekilde **yeniden belirlemek** de diğer bir tür 'hobi' olmuş. Örn. (s.21) Kuşey Amerika'daki 'Kayalık Dağlar', 'Rocky Dağlar'; 'Taki-madalar', 'Archipiلاغو'; Avustralya'da 'Büyük Kum Çölü', 'Büyük Sandy Çölü' olmuş. (Diğer örnekler için Ek-1'e bakınız).

Türkçeye uymayan söylem ve anlatımlar: Burada bazı tipik örneklerle yetinilecektir: s.10: "aklımız bize ir-kilmeye başlar..."; "... kavranılmadığı halde gösterilebilmesi olanaklıdır"; "... Ay bu resimde Dünyanın kuzey yarımküresinden görüldüğü gibi gösterilir." Bu ve benzeri çokça cümleler, Türkçe'den çok Azerice anlatıma uygundur. Yine benzeri tanımlar söz konusu: (s.39): "... (Merkür'ün) bu gaz ka-buğu vakumdan biraz daha öeldür." Burada 'gaz kabuğu' yerine 'gaz tabakası' ve 'atmosferi' kullanılmı, ve en sonunda da "...biraz daha yoğundur" denilirdi. (bunların diğer örnekleri de Ek-1'dedir).

Bilgi yanlışları: Çevirmenlerin akademisyen kimliği, (varsa) orijinal kitaba bile ait olabilecek bazı yanlışlardan da çevirmenlerimizi sorumlu tutmaya neden olabilir. Ancak, bu grup yanlışlar, çevirmenlerin uzay mühendisliği kökenli olmalarından ve sahip oldukları astronomi ve uzay bilimleri birikimlerinin bu çeviri için yeterince uygun olmamasından kaynaklanmaktadır. s.25: "... göktaşı geçen yörçeyne birkaç km/s hızla çarpışında..."; meteorlar bir gezegene, mesela dünyaya ortalama 50 km/s hızlarla çarpıyor, bu 'birkaç km/s' den en azından 1 mertebe yüksektir. Yıldız Ayı ve Güneş (Takvim) Ayı arasındaki farkı anlatırken kullanılan "Ay'ın biraz daha uzağa hareket etmesi..." ifadesinin yerine, anlatımın "Ay'ın dönmeye devam etmesi..." şeklinde sürmesi uygun olurdu. (Diğer örnekler için Ek-1'e bakınız).

SONUÇ

Çeviri yoluyla Türkçeye bilimsel kitaplar ve yazılar kazandırma ve genelle kitap ediliğinin, kendini yetiştirme dışında bir 'mekreb' ülkemizde yok görünüyor (Belki edebiyatla veya ilgililen bilimle ilgili bir lisans bölümünü bitirmek önemli ve iyi bir başlangıç sayılabilir). Bazen iyi bir dil bilgisi ve hatta bilimsel birikim bile -yerleşmiş ve doğru ter-

minoloji yeterince bilinmeyince (veya göt ardi edilince), bütün çabalar iyi bir çeviri için yeterli kalabiliyor. Ülkede çıkan popüler bilim yazını yakından takip etmek ve buna çeşitli yollarla katkıda bulunmak, kanımca, bu konuya katkıda bulunmak isteyenlere önerilebilecek en önemli ve 'tek' 'okul'. Üniversitelerin kendi isimlerini koyarak yaptıkları yayınların bu açıdan da yol gösterici olması gerekir.

Yukarıda ele alınan çeviri örnekleri, iyi niyet ve istemim, kusursuz veya güzel eserler meydana getirmede yeterli olmayabileceğini, birikim ve deneyimimizi paylaşıp eksiklerimizi daha kısa sürede giderme çalışmalarını sürdürmemiz gerektiğini gösteriyor. Bu türden, belki yurt dışı katılımları da içeren geniş katılımlı çalıştay ve toplantıların düzenlenmesi ve sorunlarımızın tartışılmasının, Türk bilim ve kültür hayatı için yeni ufukların açılmasına yardımcı olacağı açıktır.

İkinci Mart 2009'da Çağ Üniversitesinde gerçekleştirildiğimi *"Bilim Okur-yazarlığı ve Popüler Bilim"* çalıştayında bu soru ve sorunların bir kısmı, bazı akademisyen, yazar ve dergi editörleri arkadaşlarımızın da katılımı ile ele alınmaya çalışılmıştı. Bunun devamını, deneyimli çevirmen ve editörlerimizin de katkısıyla gerçekleştirilmesi, Türk kültür hayatının zenginleştirilmesine önemli katkılarda bulunacaktır.

EK-1 : Resimli Evren Atlası'ndaki Hata Örnekleri

(I) Basit baskı hataları [s.6: 'faklılık' yerine 'farklılık'; s. 8: 'minareler' yerine 'mineraller' olmalı; s.20: (Pasifikteki) ... *Ateş Halkaları*...; bilindiği gibi, tüm Pasifik Okyanusu'nu çevreleyen bir tek büyük halka söz konusu, o nedenle, doğrusu '*Ateş Halkası*' olmalı; s. 24: Dünya için yapılan çap-yarıçap karşılığı Ay için de aynen tekrarlanmaktadır; s.24: "... deniz yüzeyinden 289m yüksekliğe ulaşan...", söz konusu olan Klimanora dağıdır ve denizden yüksekliği 3200m civarındadır. Belki burada da bir rakam düşmesi söz konusudur ama bu sonda bir 0 vardır, yoksa basta bir 3 müdür, karar vermek zor görünüyor...]

(II) Türkçeye uymayan astronomik ve coğrafi terminoloji yerine yenilerini bulma veya teklif etme (aslında 'uydurma') teşebbüsleri ve bunları kullanmada tutarsızlıklar: [s.18: *günöte* (afel) -afel, 'aphelon' yerine olmalı- ve biraz sonra sadece *günberi* (benzeri durum Ay'da da tekrarlanıyor: Yeröte (Apoje), Yerberi (Perije), s.24: uzaç aralın için bazen İngilizce, bazen Türkçelerini kullanmanın, konuyu bilme-yenlerle yaratacağı karışıklıktan da göz ardı etmemeliyiz: '*Vo-yager* (Yolcu uzay aracı); s.19: atmosferdeki gaz için bazen *azot* bazen *nitrojen* kullanılmak; bazen '*aurora*' bazen '*kutup ışık-ları*' kullanılması; s.19: "... *akaçlama havzası*", her ne kadar bu terim dilimize yabancı değilse de Türkçe'de bu 'su toplama hav-zası' olarak bilinegelmiştir; s.23: Afrika'daki '*Sahel* bölümü '*Sahel*' diye belirtilmiş; s. 24: '*Güneş ışığı dayanımı*' bu yeni terim, anlatımın dışındadır, Ay'a (veya bir gezegene) düşen Güneş ışığı miktarının Dünyaya düşene oranı anlatılmak isteniyor, ancak tanımlı verilmemiş; s.42: "... *madde örtüsü par-lak ıysılar yayar*". Burada da bir isimdan çok, yanlışması fazla yüzey örtüsü söz konusu.

(III) Türkçeye uymayan söylemler, ifadeler (bun-ların önemli bir bölümü çevirmen Azeri hocamızın dilinden alınmıştır): [s.10: "... 'aklımız bize irkilmeye başlar'; "... kavranılmadığı halde gösterilebilmesi olanaklıdır"; "... Ay bu re-simde Dünyanın kuzey yarımküresinden görüldüğü gibi gösterilir."; bu cümle Türkiye Türkçesi'nde "... *gibi gösterilir*" ye-rine "... *şeklinde gösterilmektedir*" şeklinde sonlandırılır... Ve diğer örnekler...]

(IV) Bilgi yanlışları -bazen terminoloji farklılığından kaynaklanabilecek bu hatalar, çevirmenlerin akademisyen ki-liği nedeniyle, eleştirilere ayrıca kapı açıyor-: [s.10: '*Astro-nomik Birim*, (AU), Türkçede astronomların kullandığı AB yerine AU ile kısılmış, AB Türkçe'de yaygın olarak kullanı-lan bir birimdir; s.16: "... *Ay'ın yörçeykimi*... *Güneşin yörçey-*